

ДОКУМЕНТ ЗА ЛОКАЛНИ ПОЛИТИКИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА УСЛОВИТЕ ЗА ДОМУВАЊЕ НА РОМИТЕ ВО ОПШТИНА

ВЕЛЕС

Проектот е финансиран од Европската Унија

Декември, 2019

Издавач:

Национален ромски центар

Ул „Доне Божинов“ 11/5,

1300 Куманово, Македонија

Тел: +389 31 427 558

E-mail: info@nationalromacentrum.org

Website: www.nationalromacentrum.org

Автор: Девелопмент солушнс ДООЕЛ-ДЕСО

Дизајн на корица и компјутерска подготовка: Зоран Величковски

Овој документ е подготвен во рамките на проектот „Поддршка за легализација на ромско домување“, имплементиран од страна на Национален Ромски Центар (НРЦ) од Куманово во партнерство со Симбиозис 12 од Куманово и ОРМ Бела Кула од Кичево, финансиран со поддршка на Европската Унија.

“Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Содржината на публикацијата е единствена одговорност на Здружението Национален ромски центар (НРЦ) Куманово и партнерските организации Здружение Симбиозис 12 Куманово и Здружение ОРМ Бела Кула Кичево и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Европската Унија”

СОДРЖИНА

Вовед	4
Методологија	5
Преглед на постоечки документи и податоци	5
Интервјуа со експерти и релевантни чинители	6
Интервјуа со жители од ромските заедници кои се фокус на истражувањето	6
Теренско набљудување на ромските заедници кои се фокус на истражувањето	6
Преглед на постоечки документи и податоци	7
Информации добиени од интервјуа со експерти и релевантни чинители	9
Информации добиени од интервјуа со жители од ромските заедници кои се фокус на истражувањето	12
Теренско набљудување на ромските заедници кои се фокус на истражувањето	13
Заклучок	14
Препораки	15
Користени извори	17

ВОВЕД

Домувањето е едно од најважните животни прашања кај секој поединец. Степенот и квалитетот на домувањето се силно поврзани со другите аспекти на животот, па оттука пристапот до решавањето на прашањето за соодветно домување е од круцијално значење. Квалитетот на животот воопшто, зависи од условите во кои живее лицето. Лошите услови за живеење индиректно носат проблеми од социолошка, економска, психилошка природа, со кои директно се соочува човекот. Обратно, обезбеденото прашање за домување во барем, основни услови, остава простор за напредок и развој на индивидуата на секое поле.

Ромите во нашата држава најчесто се населени во периферните делови на градските населби. Кога се во прашање условите во кои живее ромската заедница во Македонија, тие во голем дел се под стандардите за основно домување. Често немаат пристап до основни услови за живот, а на голем дел од нив живеалиштата им се изградени од лош квалитет. Некои делови од населбите со ромско население сеуште немаат квалитетна вода за пиење или електрична енергија.

При процесот на легализација на домовите, Ромите имаат реална потреба за помош во текот на цела таа постапка. Најголем проблем е можеби високото ниво на неписменост, што претставува посебен проблем за ромското население. Ова доведува до недоволна информираност, а не така ретко последиците од неинформираноста можат да доведат до трајни последици, со губење на нивните права доколку не се превземат чекори во предвидените рокови. Уште една од позначајните причини што ги спречува Ромите на патот кон легализиран дом, е фактот дека често, иако се запознаени со условите и можностите кои се нудат, тие не се во финансиска можност да започнат постапка за легализација. Поради овие, но и низа други причини, на Ромите им е потребна постојана правна поддршка во сите фази на постапката.

Целта на изготвувањето на еден ваков документ за локални политики, во кој од една страна се анализираат досегашните изготвени стратегии и останати документи, како и степенот на нивното имплементирање, а од друга страна - реалната состојба во која се наоѓа ромското население кога е во прашање домувањето, е да се даде дополнителен придонес во напорите за подобрување на правата на Ромите поврзани со легализација на ромските домови и урбанизација на ромските населби. Документот има за цел да обезбеди основа за развој на ефективни локални регулативи и иницијативи што ќе влијаат на подобрувањето на условите за домување.

МЕТОДОЛОГИЈА

За изготвување на овој документ за локални политики, кој во иднина би бил од големо значење за подобрување на условите за домување на Ромите во општина Велес, извршена е анализа преку прибирање на примарни и секундарни податоци и информации. Примарните податоци се добиени преку интервјуа со официјални претставници на Општина Велес од Сектор за урбанизам, заштита на животната средина, комунални дејности, евро интеграции и локален економски развој, како и интервјуа со жители од ромските заедници кои се фокус на истражувањето. Секундарните податоци пак, се базирани на анализа на националните акциски планови и стратешки документи, како и од други објавени публикации, мислења и анализи.

Податоците кои беа предмет на анализа, се добиени преку следните методи:

- Преглед на постоечки документи и податоци (пр. планови, стратегии, анализи, извештаи, итн.)
- Интервјуа со експерти и релевантни чинители (пр. експерти од областа, претставници на општините, итн.)
- Интервјуа со жители од Ромските заедници кои се фокус на истражувањето.
- Теренско набљудување во Ромските заедници кои се фокус на истражувањето.

ПРЕГЛЕД НА ПОСТОЕЧКИ ДОКУМЕНТИ И ПОДАТОЦИ

Првата фаза од истражувањето опфати анализа на документацијата во писмен, фотографски и електронски формат. Целта беше најнапред да се обезбедат основни информации за реалната состојба на Ромите кога е во прашање домувањето и легализацијата на домовите.

Предмет на преглед беа официјалните документи од институциите, податоците обезбедени со слободен пристап до информации од јавен карактер, анализите на политики за легализација и урбанизација и нивна имплементација, како и извештаите од специјализирани агенции и организации, и слично. Кога е во прашање овој метод, тој има своевидно ограничување во однос на тоа дека истиот е изготвен исклучиво врз документацијата која е достапна во јавноста, како и според начинот на кој таа документација е презентирана и каков е нејзиниот квалитет.

Фотографија: Ирсан Јашаровски

ИНТЕРВЈУА СО ЕКСПЕРТИ И РЕЛЕВАНТНИ ЧИНТЕЛИ

Целта на оваа фаза од методологијата беше да се соберат релевантни податоци преку интервјуа кои се спроведени со експерти и релевантни чинители.

Лицата кои беа интервјуирани се експерти во областа, со длабоко познавање на условите за домување на Ромите во државата и поддршка на ромските семејства во процесот на легализација на нивните домови.

Со официјалните претставници на Општина Велес разговарав околу состојбата на ромските населби во општина Велес, со посебен акцент на домувањето и самиот процес на легализација.

Интервјуата беа водени според структурирани прашања од отворен тип, на начин што од експертите се бараа детални одговори, со цел да се овозможи слобода на интервјуираните во изразувањето на своите ставови, без притоа да се понудат можни одговори на поставените прашања.

ИНТЕРВЈУА СО ЖИТЕЛИ ОД РОМСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ КОИ СЕ ФОКУС НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Целта на оваа, претпоследна фаза од истражувањето беше прибирање на конкретни информации од страна на засегнатите жители во проблематиката.

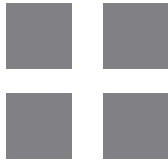
Со овој метод беше предвидено да се соберат информации од прва рака, преку серија клучни прашања за темата, но истовремено и преку оставање доволно простор за нови прашања кои произлегоа како резултат на дискусијата.

Интервјуата беа отворени (но, со одредени насоки зададени однапред), со што тие се корисни за проценка на мислења и релевантноста на информациите.

За да биде овој метод успешен, најнапред треба да се дефинира целта и да се утврди кои информации се потребни, како и да се направи листа за потребните работи. Прашањата беа поставени на начин што интервјуираните имаа можност преку дискусија да ги изразат своите ставови.

ТЕРЕНСКО НАБЉУДУВАЊЕ НА РОМСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ КОИ СЕ ФОКУС НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Финалната фаза од собирање на податоци опфати теренско набљудување на ромските заедници во општина Велес. Целта на теренското набљудување беше да се изврши идентификација на проблемите со кои се соочуваат засегнатите жители преку мониторинг и проценка на актуелната состојба на заедниците.

ПРЕГЛЕД НА ПОСТОЕЧКИ ДОКУМЕНТИ И ПОДАТОЦИ

Според податоците од последниот попис во државата, во општина Велес живеат 800 припадници на ромско население¹. Најголем дел од Ромите во Велес се стационирани во три населби и тоа: „Кумсал“, „Прцорек“ и „Коштурница“.

Во рамки на интервјуата спроведени во рамките на оваа анализа, соговорниците наведоа дека според неофицијални информации во моментот околу 150 Роми живеат во „Коштурница“, 200 во „Прцорек“ и близу 350 граѓани од ромска заедница во „Кумсал“.

Според податоците од Извештајот за социјално мапирање, „во Велес има околу 4,67 члена по домаќинство во едно ромско семејство во Велес, со најголем број по домаќинства во Прцорек (6,0), а најмал број по домаќинство во населбата Гробишта. (3,67)“².

Кога станува збор за големината на домаќинствата, истиот извештај располага со информации дека „околу 10% од становите се во категоријата помала од 50 м² по домаќинство. Врз основа на населени места, најзагрозената зона во оваа смисла (зоната каде што се наоѓаат најмалите живеалишта) е забележана во Кумсал, тука 10% од домаќинствата живеат во опсег од 17м² до 30м². Околу 54% од становите се со големина 51–71 м², со дистрибуција од 26% во Кумсал и 18% во населбата Гробишта. Околу 36% од луѓето живеат во површина од повеќе од 71 м²“³.

Во јануари 2005 година е усвоена Националната Стратегија за Роми и развиени се четири Национални Акциони Планови за вработување, домување, здравство и образование. Заедно со Декадата за Роми 2005 – 2015 претставуваат први национални политички документи од овој карактер во државата чија цел е подобрување на условите на Ромите. Со оглед на важноста на областа што ја опфаќа, Стратегијата доби и втора верзија која е моментално важечка, а се надоврзува на претходните заложби.⁴ Сепак, меѓународните извештаи за напредокот во процесот на интеграција и инклузија на Ромите во земјава покажуваат дека напорите остануваат недоволни на ова поле. Имено, последниот извештај на Европската Комисија за напредокот на земјата нагласува дека „имплементацијата на Стратегијата за Ромите (2014–2020) и соодветните акциски планови во домените образование, домување, род и здравство е постепена и останува уште многу да се направи. Владата покажува посветеност, но недостигот на мониторинг на

1 Државен Завод за Статистика, Попис на населението, достапен на <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/knigaXIII.pdf>

2 Извештај за социјално мапирање, AECOM International Development Europe SL, 2019

3 Извештај за социјално мапирање, AECOM International Development Europe SL, 2019

4 Стратегија за Роми 2014 - 2020, Министерство за Труд и Социјална Политика, достапна на <http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/strategii/Strategija%20za%20Romite%20vo%20RM%202014-2020.pdf>

средства за овие цели, како и слабата апсорпција на постоечки средства останува проблем.⁵

Општина Велес е една од шестнаесетте општини во државата кои потпишаа договори за имплементација на Националната Стратегија за Роми.

Иако со стратегии и политики за подобрување на животот на Ромите се започна да се работи пред петнаесетина години, сепак целите и досега постигнатите резултати не се сосема јасно дефинирани. Потребна е рамка со која ќе се врши мониторинг и евалуација на Националната Стратегија за Роми.

Прашањето за домување во државата е опфатено со неколку закони:

- Закон за домување⁶;
- Закон за постапување со бесправно изградени објекти⁷; и
- Закон за субвенционирање на станбен кредит⁸.

Минималното домување треба да му биде обезбедено на секој граѓанин. Тоа вклучува задоволување на минимални просторни услови, опременост на станот со основна комунална инфраструктура како што се струја, вода и одвод и сообраќајна поврзаност на станот со населбата, односно градот, како и правната сигурност на поседување или користење на станот⁹.

5 European Commission, North Macedonia 2019 Report, 2019, достапен на:

<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-north-macedonia-report.pdf>

6 Закон за домување, 2012, достапен на http://www.rkd.gov.mk/sites/default/files/PTV_Zakon_za_domuvanje_38_21032012.pdf

7 Закон за постапување со бесправно изградени објекти, 2011, достапен на <https://cutt.ly/ge2F65t>

8 Закон за субвенционирање на станбен кредит, 2019, достапен на <https://cutt.ly/me2ZqMn>

9 Чл.8, Закон за домување, 2012, достапен на http://www.rkd.gov.mk/sites/default/files/PTV_Zakon_za_domuvanje_38_21032012.pdf

ИНФОРМАЦИИ ДОБИЕНИ ОД ИНТЕРВЈУА СО ЕКСПЕРТИ И РЕЛЕВАНТНИ ЧИНТЕЛИ

Експертите од Секторот за урбанизам од Општина Велес, наведоа дека даваат максимални напори за подобрување на условите за живот на Ромите во нивната општина. Иако и самите се свесни дека им претстојат уште многу предизвици, работат напорно на решавање на проблемите.

Кога е во прашање легализацијата на нивните домови, интервјуираните експерти потенцираа дека се свесни за финансиските проблеми со кои се соочува ромското население, па затоа им излегуваат во пресрет изработувачки бесплатни елаборати за нив, кои се дел од задолжителната документација во постапката за легализирање на домовите.

Претставниците на Општината нагласија дека главната причина за непристапниот терен во дел од населбите, како и отежнатиот сообраќај по истите се јавува како резултат на неплански градените домови.

Тие истакнаа дека голем дел ромските граѓани имаат поднесено барање до Општина Велес за легализација на нивните домови. Притоа, дел од барањата се со уредно доставена документација, а кај дел треба да се изврши дополнување на истата, за што граѓаните се информирани. За дел од нив се веќе издадени решенија за легализација, па граѓаните имаат документи за легализиран дом во нивна сопственост.

Тесниот простор помеѓу куќите не дозволува нормален сообраќај во тие делови од градот. Според интервјуираните експерти од Општина Велес од Секторот за урбанизам, со оглед на проблематиката, како најдобро решение предлагаат да се изготви план и да се направат еднонасочни улици. Со ова, би им се овозможиле подобри услови за домување во населбата, а истовремено максимално би се искористил просторот, кој е недоволен за разминување на автомобили во два правци¹⁰.

¹⁰ Информации добиени од интервјуата со официјални претставници на Општина Велес

Соговорниците од Општината споменаа интересен пример, кој бил пракса во Шведска. Притоа, на сите жители кои не се Швеѓани поетничка припадност, а со цел подобро разбирање на правилата и вклопување во системот, институциите преку обучени соработници им ги објаснувале правилата во општеството на јазикот на жителот. На пример, нив им бил познат примерот со обуки за одлагање на отпадот.

Од Општината предложија дека можеби треба се работи повеќе на овој аспект за да им се помогне на Ромите генерално за подобрување на условите за живот, а не само кога е во прашање домувањето.

Претставниците на Општината истакнаа дека од 2011-та година досега имаат добиено околу 13 000 барања за легализација на бесправно изградени објекти. Експертите информираа дека не располагаат со официјална бројка на барања поднесени од страна на ромски граѓани бидејќиневодат евиденција според етничката припадност на подносителите на барања.

Интервјуираните експерти се осврнаа и на бавноста на постапката за легализација. Граѓаните честопати го завршуваат процесот после неколку години од започнување на истиот.

Кога е во прашање теренската помош, од Општината наведеа дека во повеќе наврати имало случаи кога не можат да ги пронајдат жителите според дадениот телефонски контакт или според адресата на живеење, па оттука гореспоменатиот проблем влијае на бавноста на постапката.

Претставниците од Општината истакнаа дека досега немало рушење на дивоградби, но дека во наредниот период ќе работат и на тоа. Нормално, со оваа акција ќе бидат опфатени објекти од сите населби во општината¹¹.

11 Информации добиени од интервјуата со официјални претставници на Општина Велес

ИНФОРМАЦИИ ДОБИЕНИ ОД ИНТЕРВЈУА СО ЖИТЕЛИ ОД РОМСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ КОИ СЕ ФОКУС НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Фотографија: Ирсан Јашаровски

Соговорниците кои живеат во овие населби се изјаснија дека имаат огромни секојдневни проблеми како што се патната инфраструктура и електричната енергија.

Потешкотии некои од жителите од населбата Кумсал имаат и кога е во прашање пристапот до нивните живеалишта – улиците не се пристапни со превозно средство. Оттука, на граѓаните не може да им се обезбедат најоснови услови во случај на вонредни состојби – доколку е потребно до домовите да пристапи амбулантно возило или противпожарна служба.

Најголем дел од интервјуираните жители истакнаа дека имаат поднесено барање за легализација за нивните домови. Оние кои за жал не биле во можност да започнат постапка, е поради фактот што немаат потребна документација за започнување на постапка, односно приложување на месечни сметки за вода и електрична енергија.

Кога е во прашање домувањето, жителите кои се фокус на истражувањето се изјаснија дека имаат голем проблем со влагата, немањето доволно светлина, како и мал дел на асфалтирани улици.

Некои од семејствата се пожалија дека не можат финансиски да си дозволат плаќање на редовните месечни сметки за електрична енергија и вода, поради што се исклучени и не можат да ги користат овие услуги кои се услов за минимално домување.

Според интервјуираните жители, канализациската мрежа е исто така голем проблем со кој се соочуваат речиси сите ромски домаќинства од Велес.

ТЕРЕНСКО НАБЉУДУВАЊЕ НА РОМСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ КОИ СЕ ФОКУС НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

При теренското набљудување може да се забележи дека жителите кои се фокус на истражувањето генерално живеат во некавалитетно изградени куќи, кои се густо населени.

Ромските населби генерално имаат приклучок до вода за пиење. Проблемот се јавува кога семејствата кои не можат финансиски ги подмират овие услуги, се исклучени од водоводната мрежа.

Сличен е случајот и кај снабдувањето со електричната енергија.

На дел од населбата Костурница, условите се супстандардни и жителите живеат во кал. Улиците во оваа населба не се воопшто проодни.

Кај другите две населби некои од улиците кои се асфлтирани, но ситуацијата е исто така далеку од соодветна за домување.

Жителите имаат секојдневни проблеми од таков вид, што ниеден поединец не би требало да се соочи.

Дел од ромското население нема пристап до вода за пиење.

Ромските населби се густо населени, без соодветен пристап до нивните домови.

ЗАКЛУЧОК

Домувањето е тесно поврзано со сите аспекти на животот на поединецот. Иако домувањето најчесто се поврзува само со локацијата на која поединецот престојува, без притоа да се поврзе со другите области, како што се образованието, економската активност, здравството, ова има големо влијание врз квалитетот на пристап до адекватни услуги и остварување права во останатите сфери. Квалитетната инфраструктура на населбите е неопходен предуслов за развојот на заедницата и квалитетот на живот на нејзините граѓани.

Секој поединец има право на минималното домување, кои ги содржи минималните просторни услови, опременост на домот со основна комунална инфраструктура како што се струја, вода и одвод и сообраќајна поврзаност на станот со населбата, односно градот, како и правната сигурност на поседување или користење на станот.

Соодветно домување освен елементите на минимално домување вклучува соодветна приватност и простор, физичка достапност, безбедност, конструктивна стабилност и трајност, осветлување, греење и вентилација, основна инфраструктура како што се довод, одвод и собирање на смет, квалитет на околината и фактори поврзани со здравјето, како и пристапност во однос на работата и основните услуги¹².

Според извршената анализа со која се опфатени податоците добиени со преглед на националните акциски планови и стратешки документи, публикации, мислења и анализи преку разговор со стручни лица од областа, официјални претставници на Општина Велес, како и интервјуа со жители од ромските заедници кои се фокус на истражувањето, може да се заклучи дека од страна на Општината има заложби за подобрување на услови за живот на Ромите од овој град.

Но сепак, има доста проблеми со кои ромското население сеуште се соочува. Треба да се продолжи и да се подигне нивото на вложување во овие населби, бидејќи само така ромското население ќе ги ужива истите услови како и останатите граѓани.

Кога станува збор конкретно за постапката за легализација, мора да се пронајде начин како им се излезе во пресрет на граѓаните и истата да се забрза и поедностави, со цел секој граѓанин да може да си обезбеди легален дом.

Засега, позначаен дел од помошта која им се пружи на овие граѓани, е дело на граѓанските организации.

¹² Чл.8, Закон за домување, 2012, http://www.rkd.gov.mk/sites/default/files/PTV_Zakon_za_domuvanje_2012.pdf

ПРЕПОРАКИ

Очигледно е дека Општина Велес има вложено напори и превземено мерки за решавање на инфраструктурните решенија, за асфалтирање на улици, обезбедување на канализација, водовод и улично осветлување. Но и овие вложувања се недоволни за достоинствен живот и урбан развој на ромските маала.

Постапката за легализација на домовите, е премногу комплицирана и бавна за ромското население. Мора да се изнајде начин, како секојдневно да им се помага при целата таа постапка на овие жители.

Потребно е да се реши проблемот со складирање на отпадот во овие населби. Засега не постои соодветни места за отпад, па затоа забележителна е појавата на диви депонии. Треба да се одвојат средства за оваа намена со цел да се подобри хигиената во населбите со ромско население.

Забележителен е проблемот до пристап на електрична енергија и водовод на добар дел од домовите, иако реално постои приклучок за тоа. Мора да се најде начин, како на социјално загрозените семејства да им се овозможат основните услови за домување. Овој проблем би можел да се надмине преку доделување на социјални станови на најранливите ромски семејства кои немаат доволно средства за пристоен живот, како би имале минимални услови за домување.

Изготвување на систем за обработка на податоци за ромско население, кој би ја отсликувал состојбата со домувањето на ромската популација би помогнал во голема мера. Потребно е и редовно ажурирање на базата на податоци каде ќе се прибираат информации за ромското население на локално ниво.

Разбирливо е дека ваква базадосега не е направена можеби поради фактот што истата може да биде сфатена и како дискриминација кон ромското население, но гледано од друг аспект, поседувањето на овие податоци би било од огромна помош за поефикасно и поефективно решавање на проблемите на Ромите и на други граѓани од ранливи категории, не само кога е во прашање домувањето и легализацијата на истото, туку и подобрувањето на условите за живот воопшто.

Со имплементирање на новиот потпишан договор за Стратегија на Ромите на Општина Велес, се дава впечаток дека ќе се работи и понатаму на решавање на актуелните проблеми кај ромското население во Велес.

КОРИСТЕНИ ИЗВОРИ

- Закон за домување, 2012
- Закон за постапување со бесправно изградени објекти, 2011
- Закон за субвенционирање на станбен кредит, 2019
- Национален акционен план за домување 2016 – 2020, Министерство за Труд и Социјална Политика, 2016
- Стратегија за Роми во Република Македонија 2014–2020, Министерство за Труд и Социјална Политика, 2014
- Иднината на Националната Стратегија за Роми, Проект: “Мрежа на Ромски граѓански организации одговор на Ромската заедница”, 2014
- Ромите во Република Македонија: Предизвици и нееднаквости во домувањето, образованието и здравствената заштита, Меѓународна група за малцински права, 2018
- Почетна студија за домувањето на Ромите во Општина Прилеп, Хабитат, 2017
- Извештај во сенка – Спроведувањето на Стратегијата за Роми во Р. Македонија за 2017 година, Центар за економски анализи – ЦЕА, Институт за Истражување и Анализи на Политики – Ромалитико, 2018
- Заедницата на Роми во Република Македонија – Состојби и предизвици водомувањето и здравството, Хуманитарно и добротворно здружение на Ромите “Месечина“ Гостивар, 2007
- European Commission, North Macedonia 2019 Report, 2019, достапен на: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-north-macedonia-report.pdf>
- Извештај за социјално мапирање, AECOM International Development Europe SL, 2019

